

METSO- yhteistoimintaverkoston seuranta 2022

Kaisu Aapala, Susanna Anttila, Terhi Koskela & Hanna
Muttilainen

Suomen ympäristökeskus & Luonnonvarakeskus

22.6.2023

Sisällys

1 Johdanto.....	2
2 Yhteistoimintaverkostohankkeiden toiminta ja tulokset vuonna 2022.....	3
2.1 Monimuotoisuuskeskittymän luonnonhoitoverkosto – Hyypäränharju (2020–2022).....	3
Käytännön toteutus ja viestintä	3
Pysyvät toimintamallit	6
Hankkeen onnistumiset ja haasteet	8
2.2 Osallistavaa suunnittelua METSO:n avulla – OsuMa (2020–2022).....	9
Käytännön toteutus ja viestintä	10
Pysyvät toimintamallit	11
Hankkeen onnistumiset ja haasteet	12
3 Johtopäätöksiä ja kehittämissideoita	12
4. Viitteet	16

1 Johdanto

Yhteistoimintaverkostot on yksi Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman 2008–2025 (METSO-ohjelma) toimenpiteistä. Yhteistoimintaverkostoissa on tavoitteena turvata metsien monimuotoisuutta ja edistää maaseudun elinvoimaisuutta, elinkeinoja, virkistyskäyttöä ja muuta metsien monikäyttöä (Valtioneuvosto 2014; Primmer ja Keinonen 2006; Hytönen 2017; www.metsopolku.fi). Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat tähän mennessä rahoittaneet yhteensä 29 yhteistoimintaverkostohanketta¹, mukaan lukien neljä METSON kokeiluvaiheen verkostohanketta (2004–2006). Useimpia verkostohankkeita ovat koordinoineet metsä-, ympäristö- tai maaseudun kehittämiseen keskittyvät organisaatiot, mutta hankkeet ovat voineet toimia myös puhtaasti metsänomistajälähtöisesti. Tavoitteena on ollut lisätä yhteistyötä, muodostaa uusia kumppanuuksia ja kehittää käytännönläheisiä toimintatapoja metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi. Hankkeissa on pyritty luomaan pysyviä, paikallisia ja alueellisia toimintamalleja ja -tapoja, joita on mahdollista ottaa käyttöön myös muualla.

Vuonna 2022 oli käynnissä kaksi yhteistoimintaverkostohanketta: *Monimuotoisuuskeskittymän luonnonhoitoverkosto – Hyyppäränharju* ja *Osallistavaa suunnittelua METSON avulla – OsuMa* (taulukko 1). Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö rahoittivat näitä kahta hanketta vuonna 2022 yhteensä 104 500 eurolla. Molemmissa verkostohankkeissa kehitettiin alueellisen luonnonhoidon suunnitteluun toimintamallia, jossa metsänomistajat ovat aktiivisesti mukana. Hankkeiden toimintakausi päättyi vuoden 2022 lopussa.

Syksyllä 2022 oli käynnissä uusien yhteistoimintaverkostojen haku. Haun teemoja olivat: jalopuustoiset sekametsät, rantojen monimuotoisuusjatkumot ja metsänomistaja luonnonhoidon toteuttajana. Hakemuksia vastaanotettiin neljä, joista yhtä maa- ja metsätalousministeriö päätti rahoittaa. Uusi yhteistoimintaverkostohanke, Valonia/Varsinais-Suomen liiton vetämä Kuntien METSO-rantajatkumot, käynnistyi vuoden 2023 alussa ja sen tavoitteena on kehittää pienvesien ja rantakohteiden suojelua ja edistää niiden monimuotoisuusjatkumojen. Hanke kestää vuoden 2025 loppuun asti.

Tässä seurantaraportissa vedetään yhteen verkostohankkeiden toimintaa ja tuloksia vuodelta 2022. Seurantaraportti perustuu verkostohankkeiden ministeriöille toimittamiin loppuraportteihin ja sen valmistelussa on hyödynnetty myös hankkeiden väliraportointiaineistoja ja METSO-tilannekatsausta 2021 (Koskela ym. 2022). Kaikki yhteistoimintaverkostojen vuosittaiset seurantaraportit löytyvät [Metsopolku.fi -sivustolta](http://Metsopolku.fi).

Taulukko 1. Vuonna 2022 toimineet METSO-yhteistoimintaverkostot.

Verkoston nimi	Vetäjä	Muut toteuttajat	Hankekausi
Monimuotoisuuskeskittymän luonnonhoitoverkosto – Hyyppäränharju	Valonia	Suomen metsäkeskus, Metsähallitus, Tapio Oy, Varsinais-Suomen ELY-keskus	2020–2022
Osallistavaa suunnittelua METSON avulla – OsuMa	Suomen metsäkeskus	Kanta-Hämeen, Mänty-Saimaan ja Päijät-Hämeen metsänhoitoyhdistykset, Pirkanmaan, Etelä-Savon ja Hämeen ELY-keskukset, Metsähallitus, pilottialueiden maanomistajat ja ns. kolmas sektori ²	2020–2022

¹ Vuonna 2023 käynnissä olevat verkostohankkeet: <https://metsopolku.fi/yhteistoimintaverkostot>

Aiemmin toimineet verkostohankkeet vuodesta 2009 lähtien: <https://metsopolku.fi/yhteistoimintaverkostot/toteutetut-hankkeet>.

² Mm. Enonkylät ry, Sappeen kyläyhdistys, Kyläyhdistys Kalkkinen ja Mustjärven kyläyhdistys, Kukasjärven ja Juolasveden vapaa-ajan asukkaat, Kukasjärven kalastusosakaskunta, metsätysseurat, luontoharrastajat

2 Yhteistoimintaverkostohankkeiden toiminta ja tulokset vuonna 2022

2.1 Monimuotoisuuskeskittymän luonnonhoitoverkosto – Hyppäränharju (2020–2022)

Hyppäränharjun yhteistoimintaverkoston tavoitteena oli edistää luonnonhoitoa ja -suojelua Hyppäränharjulla ja sen lähiympäristössä. Hyppäränharju on lajistoltaan ja luontotyypeiltään valtakunnallisesti merkittävä monimuotoisuuskeskittymä Salon Kiikalan ja Someron Somerniemen alueilla. Hankealueen ytimen muodostaa Hyppärän harjualue -niminen Natura 2000 -alue, jossa monimuotoisuuden turvaaminen perustuu suojelualueiden ja luonnonsuojeluohjelmien ohella maaines-, vesi- ja metsälakiin³. Monimuotoisuuden kannalta Hyppäränharjun alueella ovat tärkeitä erityisesti pienvesien, pohjavesivaikutteisten elinympäristöjen, paahdeympäristöjen sekä lehtojen ja puustoisten soiden muodostamat elinympäristöverkostot. Alueella on myös paljon uhanalaista ja silmälläpidettävää lajistoa.

Hankkeessa koottiin alueen luonnonhoitoa ja -suojelua edistävä alue-ekologinen hoitosuunnitelma. Suunnitelmaa varten kerättiin ajantasaista tietoa alueen luontotyypeistä yhteistyössä hankekumppaneiden kanssa. Suunnittelutyöhön osallistettiin myös metsänomistajia, alueella toimivia yrityksiä, yhteisöjä ja sidosryhmiä. Hyppäränharjun hoitosuunnitelma ja laajaan yhteistyöhön perustuva yhteistoimintaverkosto edistivät ja sujuvoittivat alueen uhanalaisten luontotyyppien ja lajien hoitoa ja suojelua. Hankkeessa kehitettiin toimintamalli monimuotoisuudeltaan rikkaiden kohteiden kokonaisvaltaiseen luonnonhoidon suunnitteluun ja toteutukseen. Tätä mallia voidaan hyödyntää myös muualla vastaavatyypisten aluekokonaisuuksien monimuotoisuuden turvaamisessa.

Käytännön toteutus ja viestintä

Hyppäränharjun yhteistoimintaverkosto kehitti alueellista yhteistoimintaa monimuotoisuuskeskittymän ympärille. Yhteistoimintaverkostossa ydintoimijoita olivat Valonia/Varsinais-Suomen liitto hankkeen koordinaattorina sekä Metsäkeskus, Varsinais-Suomen ELY-keskus, Metsähallitus Luontopalvelut, Metsähallitus Metsätalous Oy ja Tapio Oy hankkeen toteuttajina (kuva 1). Sidosryhminä yhteistoimintaverkostossa olivat mukana yksityiset maanomistajat, kunnat ja seurakunnat, metsätaloustoimijat, yhdistykset, yritykset ja muut toimijat. Yhteyksiä pidettiin yllä uutiskirjeillä ja hankkeen nettisivujen välityksellä. Uutiskirjeellä oli vuonna 2022 yli sata tilaajaa. Hankkeen päätyttyä uutiskirjettä ei enää toimiteta, mutta tilaajat on ohjattu seuraamaan Hyppäränharjun tulevaa toimintaa Valonian, Varsinais-Suomen vesistökuunnostusverkoston ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen uutiskirjeistä.

---

³ Lisätietoa: [Hyppärän harjualue \(ymparisto.fi\)](https://ymparisto.fi)

HYYPÄRÄNHARJUN YHTEISTOIMINTAVERKOSTO

Kuva 1. Hyypäränharjun yhteistoimintaverkosto (Tolonen & Yli-Heikkilä 2023).

Hyypäränharjun metsänomistajia osallistettiin alueen luonnonhoidon suunnitteluun karttakyselyllä kesä-heinäkuussa 2021. Kysely toteutettiin selainpohjaisella Harava-palvelulla, jonka avulla voidaan joukkoistaa paikkatiedon keräämistä. Yhtenä kyselyn tavoitteena oli lisätä hankkeen tunnettavuutta sekä alueella toteutettavien luonnonhoidon toimenpiteiden hyväksyttävyyttä. Maanomistajilta kysyttiin muun muassa alueen luontoarvoista, luonnonhoidon toimenpiteistä omassa metsässä, METSO-ohjelman tuttuudesta ja luonnonhoitoon liittyvistä koulutustarpeista. Kyselyyn saatiin 33 vastausta. Kyselyllä saatiin käyttökelpoista tietoa muun muassa alueen huomionarvoisista elinympäristöistä ja maanomistajien suhtautumisesta luonnonhoitoon sekä siitä, kuinka tuttua luonnonhoito heille on. Kyselyn vastauksia hyödynnettiin myös lähes reaaliaikaisesti esimerkiksi paahdeympäristökartoitusten kohdentamisessa. Vastausten perusteella METSO-ohjelman markkinointia kannattaisi alueella tehostaa, sillä kaikille vastaajille ohjelma ei ollut entuudestaan tuttu. Kyselyihin usein liittyvä haaste on saada riittävästi vastauksia, ja sähköinen kysely myös jättää osan metsänomistajista kyselyn ulkopuolelle, jos valmiuksia sähköiseen vastaamiseen ei ole. Hankkeessa tähän haettiin ratkaisua järjestämällä maanomistajille tilaisuuksia, joissa he voivat esittää ajatuksiaan ja näkemyksiään. Osallistamisen ja tiedon vaihdon kannalta nämä tilaisuudet koettiin tärkeinä.

Koronapandemian takia syksyille 2021 suunnitellut maanomistajatilaisuudet toteutettiin vuonna 2022. Alkuvuonna 2022 järjestetyssä metsänomistajawebinaarissa teemana olivat Hyypäränharjun alueen erityispiirteet, METSO-suojelu ja luonnonhoidon keinot. Loppuvuoden avoimessa yleisötilaisuudessa kerrottiin alue-ekologisen hoitosuunnitelman etenemisestä ja esiteltiin hoitosuunnitelman tarinakarttaa. Tarinakartta on web-sovellus, joka yhdistää kartan, tekstiä ja kuvia alueellisen tarinan kertomiseksi. Metsäkeskuksen kanssa yhteistyössä järjestettiin Laatuloikka luonnonhoitoon -lenkki Hyypäränharjun maastossa. Näihin tilaisuuksiin osallistui yhteensä noin 100 henkilöä.

Hankkeessa tehtiin yhteistyötä Metsäkeskuksen vetämän yhteistoimintaverkosto OsuMan kanssa muun muassa hankkeiden toimintaan, viestintään ja maanomistajakyselyyn liittyen. Hanke järjesti yhteistyössä Suomen luonnonsuojeluliiton Varsinais-Suomen piirin, Suomen metsäkeskuksen ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kanssa Metsätalouden vesiensuojelukoulutuswebinaarin metsäalan

toimijoille. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen hallinnoiman CANEMURE-hankkeen ja Suomen metsäkeskuksen kanssa järjestettiin yhteistyössä webinaari Monikäyttöiset metsät ja ilmastotavoitteet Varsinais-Suomessa. Tilaisuus oli suunnattu erityisesti kuntien ja yritysten metsäasiantuntijoille. Hanke osallistui hulevesien aiheuttaman eroosiovahingon maastokatselmukseen Hyyppärän Natura-alueella virtaavalla Varesjoella. METSO-seurantaryhmän asiantuntijoita maa- ja metsätalousministeriöstä, Suomen ympäristökeskuksesta ja Luonnonvarakeskuksesta sekä OsuMa-hankkeen vetäjä kävivät tutustumassa Hyyppäränharjun alueeseen ja hankkeen toimiin käytännössä. Myös Helmi-ohjelman mediapäivän osallistajat tutustuivat Hyyppäränharjun luontokohteisiin elokuussa 2022.

Myös alueen kuntien kanssa käynnistettiin keskusteluja metsien luonnonhoitomenetelmistä ja siitä, miten kunnat voivat toiminnassaan huomioida Hyyppäränharjun erityispiirteitä. Vuoden 2022 alussa järjestettiin alueen kunnille (Salo, Somero, Lohja) tapaaminen, jossa keskusteltiin kuntien mahdollisuuksista edistää Hyyppäränharjun suojelua esimerkiksi METSO-ohjelman avulla. Salon seurakunnan kanssa aloitettiin yhteistyö paahdeympäristöjen hoidossa sekä suo- ja lähteikköalueen ennallistamiseksi seurakunnan mailla. Yhtenä tavoitteena oli saada Hyyppäränharjun alueesta oppimisympäristö, jota voidaan myös jatkossa hyödyntää eri toimijoiden hankkeissa koulutus- ja tutkimusalueena niin pienvesien inventoinnissa ja kunnostussuunnittelussa kuin paahdeympäristöjen hoitosuunnittelussa. Alueella onkin jo käynnistynyt ja suunnittelussa uusia hankkeita muun muassa Helmi-elinympäristöohjelman rahoituksella. Hyyppäränharjun alue voisi toimia myös hyvänä kokeilualustana uusia yhteistyömuotoja tutkivalle hankkeelle, jossa tutkittaisiin, miten eri lähtökohtia edustavia toimijoita saataisiin yhdessä pohtimaan luonnon monimuotoisuudeltaan merkittävän alueen hoitoa. (Tolonen & Yli-Heikkilä 2022.)

Hyyppäränharjun alue-ekologista hoitosuunnitelmaa tukevia luontoinventointeja tehtiin yhteistyössä Metsäkeskuksen, Metsähallituksen Luontopalveluiden ja Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kanssa. Hankkeen toimesta tehdyt inventoinnit kohdentuivat pienvesiluontotyyppeihin. Kartoituksissa havaittu yksityismaan suojelualueen kuivunut puro ennallistettiin yhteistyössä alueen maanomistajan kanssa. Metsähallitus ja hankkeessa työskentelevät Valonian vesiasiantuntijat järjestivät puroinventointikoulutuksen Hyyppäränharjun alueella.

Hankkeen puitteissa käynnistettiin paahdeympäristöjen hoidon suunnittelu Kiikalan lentokentän alueella yhteistyössä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen, Metsähallituksen, Metsäkeskuksen ja Salon kaupungin kanssa. Lentokentän alue lähiympäristöineen on Hyyppäränharjun tärkein ja laajin paahdeympäristökokonaisuus. Aluetta hallinnoi Metsähallitus Metsätalous Oy. Yhteisessä maastokatselmuksessa keskusteltiin muun muassa paahdealueiden laajentamisesta lentokentän reuna-alueilla, kulotuksesta mahdollisena hoitokeinona, puolustusvoimien käytön aiheuttamien häiriöiden satunnaistamisesta (pysyviltä urilta poikkeamia), uhanalaisten paahdelajien siirtoistutuksista ja paahdelajien kartoituksista. Metsäkeskus kartoitti paahde-elinympäristöjä Hyyppäränharjun yksityismailla. Kartoituksessa löydetyt paahdelajiston esiintymät eivät ole välittömän hoidon tarpeessa. Metsänomistajia informoitiin kartoituksen tuloksista, jotta paahdeympäristökohteet otettaisiin huomioon seuraavien metsänhoitotoimenpiteiden yhteydessä.

Varsinais-Suomen ELY-keskus toteutti arvokkaiden luontotyyppien inventointeja Hyyppäränharjun Natura-alueella osana Helmi-ohjelmaa, ja inventoinnit ovat tuottaneet tärkeää tietoa alueellisen luonnonhoidon suunnittelun tueksi esimerkiksi lähteistä ja lähdesoista, letoista ja lettoisista soista, puustoisista soista ja boreaalista luonnonmetsistä.

Metsähallituksen Luontopalvelut ennallisti ojitettuja soita ja niillä olleita lähteitä ja lähdepuroja kahdella suojelualueella. Hankkeen ja Metsähallituksen toteuttamien puroinventointien perusteella

myös suojelualueiden puroilla on hoitotarpeita, kuten vanhojen, vedenottohankkeisiin liittyneiden mittapatojen purku.

Hankkeen viestintä oli monikanavaista ja kohderyhmälähtöistä. Viestintää kohdennettiin erityisesti alueen metsänomistajille. Hankkeesta viestittiin alueen metsänomistajille kirjeitse tai sähköpostitse neljä kertaa hankkeen aikana (439 vastaanottajaa) ja sähköpostitse muille alueen toimijoille kuten kunnille, yhdistyksille ja yrityksille. Hankkeen nettisivua päivitettiin aktiivisesti. Hanke julkaisi yhteensä seitsemän uutiskirjettä. Hankkeesta ja sen tapahtumista viestittiin aktiivisesti myös sosiaalisessa mediassa, Valonian uutiskirjeissä ja blogeissa ja sitä esiteltiin useissa tilaisuuksissa hankkeen aikana. Paahdeympäristöjen hoidosta Kiikalan lentokentän ympäristössä julkaistiin uutinen Metsonpolku.fi-sivustolla (Tolonen 2021).

Hanke eteni pääosin suunnitelman mukaisesti ja alueelliselle yhteistoimintaverkostolle saatiin muodostettua hyvä pohja. Hankkeen sähköpostilista, uutiskirje ja [nettisivut](#) olivat tärkeitä ja toimivia viestintäkanavia. Suoraan metsänomistajille kohdennettu viestintä ja tilaisuudet edistivät myös hankkeen sosiaalista hyväksyttävyyttä. Esimerkiksi hankkeen maastotöistä ilmoitettiin maanomistajille kirjeellä ja sähköposteilla.

Hankkeen viestinnällä on pyritty tuomaan esille Hyppärän harjualueen ainutlaatuisuutta ja ominaispiirteitä, jotka vaikuttavat myös ympäröivään maankäyttöön. Maastossa järjestettävät koulutus- ja tutustumisretket olisivat paras tapa viestiä aiheesta, mutta lähitapaamiset jäivät koronapandemian pitkittyessä pitkälti toteutumatta. Hankkeen tärkeimmille kohderyhmille järjestettiin kuitenkin webinaareja, maastotapaamisia ja -koulutuksia, joko hankkeen järjestämänä tai yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Ainoastaan yksi kaikille avoin maastotapahtuma, Laatulokka luonnonhoitoon -lenkki, pystyttiin järjestämään vuonna 2022.

Pysyvät toimintamallit

Hankkeen tavoitteena oli rakentaa Hyppäränharjun alueelle toimiva yhteistoimintaverkosto ja alue-ekologinen hoitosuunnitelma, joiden avulla alueen uhanalaisten luontotyyppien ja lajien hoitoa ja suojelua voidaan toteuttaa sujuvasti laajalla yhteistyöllä. Valtakunnallisena tavoitteena oli kehittää toimintamalli, jonka avulla vastaavien monimuotoisuuskeskittymien ja maankäytöltään monipuolisten alueiden kokonaisvaltainen luonnonhoidon suunnittelu ja toteutus olisi käynnistettävissä ja etenisi sujuvasti.

Hyppäränharjun hoitosuunnitelman visiona oli että:

- Uhanalaisten luontotyyppien ja lajien tila on suotuisa
- Maankäytössä on varauduttu ilmastonmuutokseen
- Maa- ja metsätalousalueiden hoidossa tuetaan alueen luontoarvoja soveltuvilla luonnonhoidon keinoilla
- Virkistyskäyttö on suunniteltu ja toteutettu ekologisesti kestävästi
- Kaikessa maankäytössä sovelletaan luonnonhoidon keinoja ja otetaan käyttöön uusia ratkaisuja luontoarvojen säilyttämiselle ja lisäämiselle

Hyppäränharjun alueelle laadittiin avoimesti saatavilla oleva alue-ekologinen hoitosuunnitelma tarinakartan muodossa ohjaamaan ja tukemaan alueen luonnonhoitoa ja suojelua. Tarinakartasta tiedot ovat jatkossa metsänomistajien ja muiden toimijoiden helposti löydettävissä. Tarinakartassa taustoitetaan alueen luonnon erityispiirteitä, joiden huomioimiseen hoitosuunnitelma pohjautuu. Hoitosuunnitelmassa esitellään karttatasojen avulla suosituksia monimuotoisuuden erityispiirteiden huomioimiseksi metsätaloudessa ja muussa maankäytössä sekä luonnonhoidon ja vapaaehtoisen

suojelun mahdollisuuksia. Suunnitelmassa käydään läpi alueen vesistöt, viheryhteydet, paahdeympäristöt, harjumetsät, maatalousalueet sekä turvemaat. Hoitosuunnitelmaa on tarkoitettu päivittämään ja täydentämään Valonian toimesta käynnissä olevien Pienvesi-Helmi ja Kuntien METSO-rantajatkumot hankkeiden toimesta vuonna 2023. Hoitosuunnitelmaa voidaan muokata jatkossa muun muassa metsänomistajilta saatavan palautteen perusteella. Suunnitelmaa voivat työssään hyödyntää kaikki alueen maanomistajat.

- [Hyypäränharjun hoitosuunnitelma](http://valonia.fi) (valonia.fi)

Hankkeen toimintamalli voi sopia alueellisen luonnonhoidon suunnittelun edistämiseen saman tyyppisillä alueilla, joilla on Hyypäränharjun tapaan pienvesiä tai muita arvokkaita elinympäristöjä ja uhanalaista lajistoa. Tällaisilla alueilla on erityisen tärkeää, että monimuotoisuuden turvaamisen ja heikentyneiden elinympäristöjen tilan parantaminen on suunnitelmallista ja oikein kohdennettua ja toimenpiteet perustuvat tietoon alueen luontoarvoista ja niiden tilasta. Yhteistoiminta maanomistajien ja alueella toimivien yritysten kanssa ja heille suunnattu viestintä ja koulutus ovat tärkeitä, kun merkittävien monimuotoisuusarvojen turvaaminen ei perustu pelkästään valtion omistamiin luonnonsuojelualueisiin.

Hanke on ollut mukana useiden uusien hakkeiden suunnittelussa yhteistyössä eri tahojen kanssa. Hankkeessa saatuja kokemuksia hyödynnettiin muun muassa Priodiversity-LIFE-hankkeen (Prioritized actions for biodiversity targets in Finland) valmistelussa. Hyypäränharjun hoitosuunnitelmalla ja Varsinais-Suomen liitolla valmistelussa olevalla maakunnallisella Varsinais-Suomen viherrakenneselvityksellä on yhteisiä tavoitteita, joita on edistetty yhteistyössä.

Alueen toimijoille ja maanomistajille tarjottiin laajasti tietoa alueen erityispiirteistä ja mahdollisuuksista luontoarvojen huomioonottamiseen ja kehittämiseen eri keinoin. Tämä todennäköisesti parantaa Hyypäränharjun alueen monimuotoisuuden ja pienvesien tilaa myös pitkällä tähtäimellä. Hankkeen aikana alueella toimivat yritykset, yhteisöt, yhdistykset ja muut toimijat löysivät uusia yhteistyömahdollisuuksia monimuotoisuuden tilan parantamiseksi.

Hankkeen onnistumiset ja haasteet

Onnistumiset	Haasteet / kehittämistarpeet
• Verkoston yhteistoiminta oli monipuolista ja toi lisäarvoa hankealueelle ja hanke pääsi varsin hyvin tavoitteisiinsa. • Hankealueen sidosryhmät ja toimijat ja osittain myös maanomistajat saatiin varsin hyvin mukaan toimintaan. • Viestintä oli monipuolista ja kantaa todennäköisesti hedelmää hankealueella myös tulevaisuudessa. • Hankkeen viimeisenä vuonna METSOsta kiinnostuneiden metsänomistajien yhteydenotot ELY-keskukseen lisääntyivät selvästi. • Hanke tuki alueen pitkäjänteistä paahdeympäristöjen hoitoa ja avasi uusia yhteistyön mahdollisuuksia pienvesien kunnostuksille ja soiden ennallistamiselle. • Useiden hankkeiden ja toimijoiden resurssien kohdentuessa samalle alueelle toiminnan monipuolisuus ja vaikuttavuus paranivat. • Yhteistyö OsuMa-yhteistoimintaverkoston sekä Lajiturva- ja Monimetsä -hankkeiden kanssa. • Yhteistyö Helmi-elinympäristöohjelman kanssa lisäsi resursseja luonnonhoitotoimien toteuttamiseen ja toi hankkeen työlle jatkuvuutta. • Koronasta huolimatta pystyttiin etenemään pääsääntöisesti hankesuunnitelman mukaisesti. • Koronan takia siirtyneitä maanomistajien yleisötilaisuuksia järjestettiin viimeisenä toimintavuonna. • Hyppäränharjun alueella on käynnistetty myös kuntien kanssa keskusteluja metsien luonnonhoitomenetelmistä ja miten kunnat voivat toiminnassaan huomioida Hyppäränharjun erityispiirteitä.	• Urakoitsijoille räätälöityjä koulutuksia ei järjestetty. • Alueellisen luonnonhoidon suunnittelun toimintamallin yleistävä kuvaus jäi puuttumaan, mikä voi vaikeuttaa toimintamallin soveltamista muille alueille. • Vain osa metsänomistajista vastasi sähköiseen kyselyyn: millä keinoilla metsänomistajat saataisiin kiinnostumaan luonnonhoidon suunnittelusta ja alueellisesta näkökulmasta? • Hoitosuunnitelma valmistui vasta loppuvuodesta 2022. Esimerkiksi alueen metsänomistajilta ei ehditty saada palautetta suunnitelmasta.

2.2 Osallistavaa suunnittelua METSO:n avulla – OsuMa (2020–2022)

Osallistavaa suunnittelua METSO:n avulla – OsuMa -hankkeessa kehitettiin alueellista luonnonhoidon suunnittelun mallia yksityismetsiin hyödyntämällä erilaisia luonnonhoidon suunnitteluun soveltuvia paikkatietoaineistoja sekä osallistamalla suunnitteluun metsänomistajia ja sidosryhmiä. Tavoitteena oli tuoda alueellisen luonnonhoidon suunnittelun malli tutuksi myös yksityismetsänomistajille. Lisäksi haluttiin lisätä ja kohdentaa METSO-ohjelman ja talousmetsien luonnonhoidon keinovalikoiman käyttöä, edistää monimuotoisuusalueiden välistä kytkeytyvyyttä sekä turvata ja lisätä uhanalaisten ja taantuvien metsälajien elinympäristöjä. Hankkeessa oli tavoitteena myös edistää vesiensuojelua, maisemanhoitoa ja metsien monikäyttöä sekä etenkin suometsien, pienvesien ja lehtojen suojelun, aktiivisen luonnonhoidon ja talousmetsien luonnonhoidon suunnittelun yhdistämistä. OsuMa-hankkeella toivottiin myös olevan myönteistä vaikutusta metsänomistajien ja muiden luonnossa liikkuvien paikallislunnon tuntemukseen ja arvostukseen. Lisäksi hankkeen toivottiin lisäävän heidän osallisuuden tunnettaan omaan ympäristöön ja lähiluontoon.

OsuMa -hankkeessa koottiin kokemuksia alueellisesta luonnonhoidon suunnittelun ja talouskäytön yhteensovittamisesta. Kokemusten pohjalta oli tavoitteena kehittää alueellisen luonnonhoidon suunnittelun toimintamalli, jota kokeiltiin kolmella luonnonarvoiltaan erilaisella pilottialueella: Kuhmoisten Kukasjärven alueella (1 000 ha), jossa on etenkin monikäyttö- ja maisema-arvoja, Mäntyharjun Hietaniemen alueella (2 000 ha), jossa on merkittäviä lajistoon, elinympäristöihin, maisemaan ja monikäyttöön liittyviä luontoarvoja, sekä Asikkalan Vedentausta-Kalkkisen alueella (3 480 ha), jossa on runsaasti monimuotoisuusarvoja, runsaasti ranta-alueita, muutamia suojelualueita ja useita luontotyyppipäätöksellä suojeltuja lehmuslehtoja.

OsuMa-hankkeessa kehitettiin ja testattiin innovatiivisia ja osallistavia menetelmiä tunnistaa potentiaalisia METSO-ohjelmaan soveltuvia luontokohteita ja kunnostuskohteita sekä muita talousmetsien luonnonhoidon keinoin turvattavia kohteita. Hankkeessa hyödynnettiin olemassa olevia paikkatietoaineistoja potentiaalisten luontokohteiden kartoittamiseksi. Metsänomistajilta kerättiin karttakyselyn avulla tietoa metsäalueiden luontoarvoista, virkistysarvoista, elinympäristöistä ja kehittämiskohteista sekä näkemyksiä esimerkiksi metsien luonnonhoidosta. Yhdistämällä karttakyselyllä tuotettu sosiaalinen paikkatieto ekologiseen paikkatietoon haluttiin saada sosioekologista tietoa, jonka avulla maanomistajien ja toimijoiden tarpeet ja alueen luontoarvot voidaan ottaa huomioon alueellisessa suunnittelussa.

Sekä paikkatietoaineistoihin perustuvat että karttakyselyllä saadut luontotiedot tarkistettiin ja arvioitiin maastokäynneillä. Maastossa kohteilla arvioitiin muun muassa täytyvätkö METSO:n valintaperusteet, onko kohteella luonnonhoidon tarvetta, kohteen merkitystä monimuotoisuuden kannalta sekä luontoarvojen huomioimisen mahdollisuuksia talousmetsien käsittelyssä. Hankkeessa koottuihin aineistoihin perustuen pilottialueille tehtiin alueelliset luonnonhoidon suunnitelmat tarinakarttoina. Tarinakartoista löytyy taustatietoa alueista, luonnonhoidosta sekä vesiensuojelusta. Tarinan lopussa on karttakierros, jossa esitellään luontokohteita valokuvien ja videoin. Hanke tarjosi metsänomistajille myös neuvontaa sekä METSO-ohjelman että talousmetsien luonnonhoidon keinoista.

Metsäkeskuksen vetämässä hankkeessa olivat mukana pilottialueiden metsänhoitoyhdistykset ja ELY-keskukset, Metsähallitus, maanomistajat sekä muut pilottialueilla toimivat paikalliset tahot kuten kyläyhdistykset, vapaa-ajanasukkaat, kalastusosakaskunta, metsästysseurat ja luontoharrastajat.

Käytännön toteutus ja viestintä

Maanomistajien osallistamiseksi alueelliseen luonnonhoidon suunnitteluun toteutettiin kaikilla pilottialueilla sähköinen karttakysely. Karttakyselyyn metsänomistajat saattoivat merkitä itselleen tärkeitä paikkoja, kohteita, joita haluaisivat huomioida tai säästää, kohteita, joita haluaisivat hoidettavan tai itselleen mieleisen maiseman. Kyselystä lähetettiin tiedote postitse tai sähköpostitse kaikille alueen maanomistajille. Ensimmäisiltä pilottialueilta saatujen kokemusten perusteella kolmannella pilottialueella järjestettiin maanomistajien aktivoimiseksi lisäksi aloitustilaisuus ennen karttakyselyn lähettämistä.

Kyselyjen osallistumisprosentit jäivät kaikilla alueilla toivottua alhaisemmiksi (Kukasjärvellä 6 %, Hietaniemessä 3 % ja Vedentausta-Kalkkinen alueella 0,7 %). Yksi todennäköinen syy tälle on, että joukkoistettu tiedonkeruu on uutta metsänomistajille. Moni voi myös epäröidä, mitä tietoja kartalle uskaltaa merkitä ja miten tietoja tullaan käyttämään. Toisaalta osa metsänomistajista tuntee metsänsä luontoarvot heikosti. Kaikkien metsänomistajien valmiudet sähköisen karttakyselyn käyttöön eivät ehkä ole riittävät tämän tyyppisen toimintamallin käyttämiseksi yksityismetsissä. Toimintamalli kaipaakin vielä jatkokehittämistä, ja ehkä myös aikaa, ennen kuin se on valmis laajempaan käyttöön. On myös tärkeää, että tietojen käyttötarkoitus ja niiden julkisuus sekä kartan pohjalta mahdollisesti ehdotettujen toimien vapaaehtoisuus ovat vastaajilla selkeästi tiedossa.

Kuhmoisissa ja Mäntyharjulla järjestettiin maanomistajaillet syksyllä 2021 yhteistyössä paikallisen ELY-keskuksen, metsänhoitoyhdistyksen ja vesiensuojeluyhdistyksen kanssa. Kuhmoisten tilaisuus järjestettiin hybriditilaisuutena, johon oli mahdollista osallistua myös etänä. Asikkalassa maanomistajailta järjestettiin alkuvuodesta 2022. Tilaisuuksissa esiteltiin luonnonhoidon keinoja ja toteutettavia toimenpiteitä. Kokemukset maanomistajailloista olivat positiivisia: ne aktivoivat maanomistajia osallistumaan hankkeeseen ja tapaamiset laskivat kynnystä ottaa yhteyttä asiantuntijoihin myöhemmin.

Kaikilta yhteistoimintaverkoston pilottialueilta löytyi uusia luontokohteita. 30 hehtaarin monimuotoinen metsäalue suojeltiin pysyvästi ja erilaisia metsäkohteita (vanhaa metsää, lehtoa, korpia, kalliojyrkäne, puronvartta) määräraikaisina ympäristötukikohteina yhteensä 16 hehtaaria. Luonnonhoitohankkeina toteutettiin suoalueiden ennallistamista sekä lehtojen hoitoa noin neljän hehtaarin alalla. Edellä mainittujen lisäksi selvittelyyn jäi useita kohteita sekä luonnonhoitoon, ympäristötukeen että pysyvään suojeluun. Hankkeen aikana maanomistajille annettiin myös neuvontaa talousmetsien luonnonhoidosta ja vesiensuojelusta. Luonnonhoitotöistä kiinnostuneille toimijoille järjestettiin luonnonhoidon asiantuntijaretkeilyt Kuhmoisten ja Asikkalan luonnonhoitohankkeiden toteutuskohteille. Retkeilyillä oli mukana hankkeen toteuttajia, suunnittelijoita sekä alueen muita toimijoita.

Pilottialueiden maanomistajien suhtautuminen hankkeen tavoitteisiin oli pääosin positiivista ja erityisesti toimien vapaaehtoisuutta arvostettiin. Jonkin verran tuli kriittisiä yhteydenottoja, joissa oltiin huolissaan metsänomistajien päätävävallan ohittamisesta. Kuhmoisten Kukasjärvellä kalastusosakaskunta oli aktiivinen ja paikalliset metsästäjät, lintuharrastajat ja kyläyhdistys olivat myös kiinnostuneita hankkeesta. Kukasjärven vesiensuojeluasiala näytti koskettavan monia alueen käyttäjiä sekä yhdistävän ja motivoivan heitä. Mäntyharjun Hietaniemen alueella etenkin vapaa-ajanasukkaat osoittivat tukea suunnittelulle, ja heiltä tuli myös ehdotuksia keskeisistä alueista, joiden virkistysarvoja olisi hyvä ottaa huomioon metsien käytössä. Asikkalassa alueellisen suunnittelun aloitustilaisuuteen osallistuneet maanomistajat pitivät avoimuutta ja tiedotusta hyvänä ja suhtautuivat luonnonhoidon suunnitteluun positiivisesti.

Hyyppäränharjun METSO-yhteistoimintaverkostohankkeen kanssa tehtiin yhteistyötä muun muassa karttakyselyn toimittajan valinnassa ja kyselyn suunnittelussa.

Hanke eteni hyvin suunnitelman mukaisesti, vaikka se päästiinkin aloittamaan hieman myöhässä. Hankkeella on nettisivut ja hankkeesta tuotettiin esite. Hanke piti avointa blogia *OsuMa-hanke työn satoa* ja suljettua Facebook-ryhmää maanomistajille, joissa julkaistiin tietoa hankkeen etenemisestä sekä toimenpide-ehdotuksista. Facebook-ryhmässä maanomistajilla oli mahdollisuus keskustella, kommentoida suunnittelua ja tehdä omia ehdotuksia. Hankkeesta viestittiin aktiivisesti myös Twitterissä. Hanke oli hyvin esillä paikallislehdissä ja siitä oli juttu Metsälehdessä. Muita osallistettavia tahoja varten hankkeesta ja sen tavoitteista tehtiin videoitu Powerpoint-esittely, joka soveltuu jaettavaksi esimerkiksi paikallisten yhdistysten kokouksissa. Hankkeen työstä kerrottiin myös uutisessa *Metsopolku.fi*-sivustolla (Lintuharju 2021), METSO-ohjelman vuoden 2021 tilannekatsauksessa (Lintuharju 2022), METSO-tutkimusseminaarissa vuonna 2021 sekä METSO-toteuttajien neuvottelupäivillä vuonna 2022.

- Hankkeen [nettisivut](https://metsakeskus.fi) (metsakeskus.fi)
- Hankkeen [esite](https://metsakeskus.fi) (metsakeskus.fi)
- Hankkeen blogi [OsuMa-hanke työn satoa](https://blogspot.com) (blogspot.com)

Kaikista pilottialueista on tehty web-sovelluksena tarinakarttamuotoinen esitys, josta löytyy taustatietoa alueista, luonnonhoidosta sekä vesiensuojelusta. Tarinan lopussa on karttakierros, jossa on esitelty kohteita valokuvien ja videoiden avulla. Tarinakartat sekä hankkeen videopäiväkirja jaettiin maanomistajille Facebook-ryhmässä ja videopäiväkirja on esillä myös hankkeen blogissa.

Pysyvät toimintamallit

OsuMa-hankkeen keskeinen tavoite oli alueellinen luonnonhoidon suunnittelumalli, jossa hyödynnetään kattavasti olemassa olevaa paikkatietoa ja otetaan huomioon metsänomistajien tavoitteet ja paikallistuntemus. Olemassa oleviin paikkatietoaineistoihin, maastokäynteihin ja kyselyvastauksiin perustuen hankkeessa valmisteltiin pilottikohteille alueelliset luonnonhoidonsuunnitelmat tarinakarttoina. Tarinakarttoihin paikannettiin muun muassa METSO-ohjelmaan sopivia kohteita, potentiaalisia elinympäristöjen hoito- ja ennallistamiskohteita, talousmetsien käsittelyssä huomioitavia kohteita sekä luonnonhoitokeinojen kohdentamisen kannalta merkittäviä kohteita.

Alueellisen suunnittelun malli oli vielä maanomistajille ja muille alueen käyttäjille uusi ja herätti kysymyksiä. Alueellinen suunnittelu ja sitä tukeva karttakysely voisivat kuitenkin tuoda merkittäviä etuja luonnonhoidon edistämiseen, etenkin luontokohteiden kytkeytyvyyden parantamiseen. Karttakyselyn avulla voidaan saada uutta tietoa luontokohteista. Metsänomistajien osallistaminen alueelliseen luonnonhoidon suunnitteluun voi parantaa heidän tuntemustaan omien metsien luontoarvoista ja niiden merkityksestä osana laajempaa aluetta. Alueellisen luonnonhoidon suunnittelun malli parantaa myös metsänomistajien tietoisuutta suojelun ja luonnonhoidon mahdollisuuksista.

Metsäkeskuksessa valmistellaan uutta luonnonhoitohankkeiden suunnittelujärjestelmää, johon on tarkoitus sisällyttää osallistavaa suunnittelua. Kehityskohteena voisi jatkossa olla myös tilakohtaisen karttakyselyn mahdollisuus.

Hankkeen onnistumiset ja haasteet

Onnistumiset	Haasteet / kehittämistarpeet
• Alueellinen yhteistyö käynnistyi hyvin, etenkin Kuhmoisten alueella. • Paikallisten kiinnostus heräsi etenkin Kukasjärven alueella. • Koronasta huolimatta saatiin järjestettyä maanomistajaillat Kuhmoisten ja Mäntyharjun pilottialueilla. Maanomistajaillat aktivoivat hyvin maanomistajia osallistumaan hankkeeseen. • Hanke käytti monipuolisesti erilaisia viestintäkanavia (hankkeen nettisivut, Blogi, Facebook-ryhmä). • Hyvä näkyvyys paikallismediassa. • Karttakyselyn testaaminen luonnonhoidon suunnittelun tukena. • Tarinakartat havainnollistavat erilaisia luonnonhoidon mahdollisuuksia metsänomistajille. • Kaikilla kolmella pilottikohteella käynnistyi luonnonhoitohankkeita ja tehtiin ympäristötukisopimuksia. • Pysyvään suojeluun 30 ha tilakokonaisuus Kuhmoisissa. • Yhteistyö Hyppäränharjun yhteistoimintaverkoston kanssa. • Koronasta huolimatta pystyttiin etenemään pääsääntöisesti hankesuunnitelman mukaisesti.	• Vain pieni osa metsänomistajista vastasi sähköiseen kyselyyn: millä keinoin metsänomistajat saataisiin kiinnostumaan luonnonhoidon suunnittelusta ja alueellisesta näkökulmasta? Metsänomistajille olisi tärkeää tuoda esille alueellisen suunnitelman rooli, kuka suunnitelmaa käyttää ja miten metsänomistaja voi hyödyntää suunnitelmaa. • Miten saada maanomistajia ja muita tahoja kiinnostumaan luontopaikkatiedon tuottamisesta? • Maanomistajien huoli heidän päätösvaltansa ohittamisesta alueellisen luonnonhoidon suunnittelussa. Tärkeää tuoda esille alueellisen suunnitelman rooli luonnonhoidon vapaaehtoisena työkaluna, ei velvoittavana. • Asikkalan kohdealueella toiminta-aikaa oli vain vuoden verran, koska hanke päättyi syksyllä 2022. • Tarinakarttoina toteutetut alueelliset luonnonhoitosuunnitelmat eivät ole avoimia. • Toteutumatta jäi hankesuunnitelmassa mukana ollut ohjeistuksen tekeminen menetelmän laajemmasta käytöstä ja integroimisesta suojelun ja luonnonhoidon edistämistöimiin. • Toimintamallin kuvaus jäi puuttumaan.

3 Johtopäätöksiä ja kehittämideoita

Vuoden 2019 yhteistoimintaverkostojen hankehaussa toivottiin hakemuksia vapaaehtoisuuteen perustuvista toimintamalleista, jotka hyödyntävät ja tehostavat alueellista suunnittelua ja yhteistoimintaa monimuotoisuuden turvaamisessa. Hanke-ehdotusten toivottiin tarkastelevan alueellisen suunnittelun puitteissa yhtenä kokonaisuutena metsiensuojelua, talousmetsien luonnonhoitoa ja metsätaloutta, elinympäristöjen ennallistamista ja vesiensuojelua. Paikallisten metsänomistajien ja toimijoiden yhteistyö oli rahoitettavien hankkeiden valinnassa tärkeällä sijalla, sillä yhteistoiminnan kehittäminen on METSO-ohjelman verkostohankkeiden keskeinen tavoite.

Molemmat rahoitetut yhteistoimintaverkostohankkeet toteuttivat hyvin hankehaun teemaa. Hankkeet etenivät suunnitelmiansa mukaisesti ja ne edistivät luonnonhoidon alueellista suunnittelua ja toteutusta kohdealueillaan. Hankkeet ja niissä muotoutuneet toimintamallit lisäsivät paikallista yhteistoimintaa monimuotoisuuden turvaamisessa. Hankkeiden vasta päätyttyä ei vielä ole tietoa siitä, kehittykö niiden ansiosta pysyvämpää yhteistoimintaa alueille tai mitkä ovat hankkeiden vaikutukset pitemmällä aikavälillä luonnonhoidon alueelliseen toteuttamiseen ja kohdentumiseen.

Hankkeiden toteutuksessa erilaiset ratkaisut johtuivat muun muassa kohdealueiden eroista ja hankevetäjätahojen erilaisista rooleista alueilla. Hankkeiden välillä oli myös yhtäläisyyksiä muun muassa maanomistajien aktivoimisessa ja alueellisten luonnonhoidon suunnitelmien toteutustavoissa. Nämä yhtäläisyydet ja yhteinen teema synnyttivät yhteistyötä hankkeiden välille.

Metsänomistajien rooli ja aktivoiminen

Alueellisessa luonnonhoidon kehittämisessä on tärkeää, että metsänomistajat saavat tietoa metsänsä ja seutukuntansa luontoarvoista sekä mahdollisuuksistaan ottaa niitä huomioon tehdessään metsänsä koskevia päätöksiä. Retkeilyt ja metsänomistajille järjestetyt koulutukset ovat tärkeitä keinoja lisätä tietoa luonnonhoidosta ja sen vaikutuksista, mutta koulutuksissa saatua tietoa ei useinkaan ole heti mahdollista viedä käytäntöön. Tarpeellisen luonnonhoitoon liittyvän tiedon tulisi olla metsänomistajan saatavilla mahdollisimman helposti esimerkiksi aina metsänhoitotoimenpiteiden suunnittelun yhteydessä. Ensisijaisen tärkeää on metsänomistajan kohtaamien metsäammattilaisten luonnonhoidon osaaminen, mutta yhä tärkeämpiä ovat myös metsänomistajan helposti saatavilla olevat paikatietoaineistot ja muut luonnonhoidon materiaalit. Hyyppäränharjun hankkeessa yhtenä viestinnän tavoitteena oli, että erityisesti metsänomistajat tiedostavat alueen erityispiirteet ja osaisivat suojella alueen luontoarvoja metsien käsittelyn yhteydessä. METSO-ohjelman Lajiturva-hankkeessa tehdyn selvityksen perusteella metsänomistajat suhtautuvat myönteisesti uhanalaisten lajien turvaamiseen maillaan, ja he haluaisivat saada enemmän tietoa lajiesiintymistä ja niiden turvaamisen käytännöistä (Arnkil ym. 2020).

Molemmissa hankkeissa maanomistajien aktivoiminen ja osallistaminen alueelliseen luonnonhoidon suunnitteluun oli haastavaa. Kokemukset karttakyselyiden eduista ja haasteista olivat tärkeitä ajatellen kyselyjen käyttöä metsiin liittyvän tiedon tuottamisessa ja metsänomistajien osallistamisessa. Kokemukset olivat samansuuntaisia: karttakyselyihin vastasi vain pieni osa maanomistajista. OsuMa-hankkeen kokemuksen perusteella aloitustilaisuuden järjestäminenkin ei lisännyt vastausaktiivisuutta.

Maanomistajilla oli huoli heidän päätösvaltansa ohittamisesta alueellisessa luonnonhoidon suunnittelussa. Olisikin ehkä tarpeen tuoda selkeämmin esiin mitä metsänomistaja hyötyy suunnitelmasta, miten suunnitelma palvelee metsänomistajan tavoitteita, minkälaisia keinoja on tarjolla ja toimien vapaaehtoisuus. Suunnitelman avulla metsänomistaja saa muun muassa tietoa alueen luontoarvoista ja luonnonhoidon ja METSO-ohjelman toimia voidaan markkinoida metsänomistajille. Metsänomistajat voivat halutessaan osallistua hankkeen yhteydessä tehtäviin luonnonhoidon ja -suojelun toimiin ja osallistuminen on vapaaehtoista. Metsänomistajien huolta päätösvaltan ohittamisesta voisi helpottaa myös se, että kuvattaisiin selkeästi miten varsinainen luonnonhoidon tai suojelun toteutusprosessi voi tapahtua esimerkiksi luonnonhoitohankkeessa, yksityismaan luonnonsuojelualueen hoidossa tai muuten metsäammattilaisen ja metsänomistajan yhteistyönä luontoarvojen huomioon ottamisessa metsätalustoimissa. Olisi hyvä konkretisoida sitä mitä toimenpiteitä hankkeessa tehdään, miten niistä sovitaan ja miten suojelusta korvataan esimerkiksi METSO-ohjelmassa. On tuotava selkeästi esille se, etteivät muut tahot voi tehdä

suunnitelman pohjalta vaatimuksia, eli suunnitelma itsessään ei ole velvoittava. Luottamuksen lisäämiseksi tarvitaan lisää tiedonvälitystä ja keskustelua ja täsmällinen kuvaus suunnitelman tietojen käyttötarkoituksista. Alueellisen suunnitelman rooli luonnonhoidon edistämisen työkaluna voi olla erilainen eri maanomistajaryhmien mailla. Yksityismetsänomistajien kannustamiseksi osallistumaan alueelliseen suunnitteluun on tärkeää kuulla heidän näkemyksiään koetuista haasteista ja pyrkiä ratkaisemaan niitä yhdessä metsänomistajien kanssa.

Omien havaintojen ja näkemysten tuominen esille paikkatietona voi antaa metsänomistajille vertaisuuden kokemusta ja edistää omaan metsään liittyvien tavoitteiden ja arvostusten tulemista kuulluksi. Paikkatiedon käyttäminen voi tuoda metsänomistajille itselleen uutta ja laajempaa näkökulmaa omaan metsään ja lähiseudun luontoon. Menetelmänä karttakyselyt edustavat potentiaalisesti tehokasta digitaalista tietojenkeruuta, jolla voidaan saada tietoa, joka muuten jäisi hyvin todennäköisesti saamatta. Ne ovat mahdollisuus lisätä vuorovaikutteisuutta suunnitteluprosessiin. Hyppäränharjun kokeilu osoitti, että karttakyselyllä voidaan saada tietoa etämetsänomistajien näkemyksistä, mikä muuten voi olla haasteellista. Joka tapauksessa, jos suunnittelualueella on suuri määrä maanomistajia, digitaalinen karttakysely on todennäköisesti tehokkain tapa kerätä alueellisen luonnonhoidon suunnittelua tukevaa tietoa.

Valmiudet vastata sähköisiin kyselyihin tulevat todennäköisesti parantumaan ajan myötä, mikä voi lisätä vastausaktiivisuutta. Myös erilaisten karttakyselyjen yleistymisen parantaa menetelmän tunnettuutta ja voi alentaa vastauskynnystä. OsuMa-hankkeessa tehtiin johtopäätös, että vastaaminen olisi maanomistajille helpompaa, jos karttakyselyssä kohteena olisi pelkästään oman tilan alue eivätkä tulokset olisi julkisia. Erilaisten karttakyselyiden toteutuksessa olisikin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että vastaajalle kuvataan tarkasti mihin tietoa käytetään, mikä taho niitä käyttää ja mitä se tarkoittaa. Tilakohtainen karttakyselymalli voisi pienentää maanomistajien kynnystä kohteiden ilmoittamiseen. Alueellisen luonnonhoitosuunnitelman hyödyntämisen keinot ja prosessit voivat olla eri maanomistajaryhmille hyvin erilaiset. Karttakyselyiden rinnalla on alueellisen suunnittelun hankkeissa joka tapauksessa perusteltua järjestää myös yhteisiä tilaisuuksia, joissa metsänomistajat voivat kertoa näkemyksistään ja jakaa paikallistietämystään kohteista.

Toimintamallin kehittäminen

Metsäkeskuksessa valmistellaan uutta luonnonhoitohankkeiden suunnittelujärjestelmää, johon on tarkoitus sisällyttää osallistavaa suunnittelua. Yhteistoimintaverkostohankkeissa kehitettyjä osallistavan suunnittelun malleja on sitä kautta mahdollista valtavirtaistaa. Hankkeiden kokemuksia kannattaa hyödyntää suunnittelujärjestelmän valmistelussa, viestinnässä ja koulutuksissa.

Esimerkiksi Metsähallituksen suunnittelujärjestelmissä käytettyä alue-ekologista lähestymistapaa ei ole aikaisemmin Suomessa kokeiltu yksityismetsissä, ja tässäkin mielessä hankkeet tuottivat mielenkiintoista uutta kokemustietoa. Kuten Hyppäränharjun verkostohankkeen loppuraportissa todetaan, luontotiedon lisääntyminen, avoimet paikkatietoaineistot, osallistumistyökalut ja monipuoliset viestintäkeinot mahdollistivat alue-ekologisen lähestymistavan myös yksityismetsien luonnonhoidon suunnittelussa. Luonnonhoidon toimien vaikuttavuuden lisäksi se tukisi myös vesiensuojelun tehostamista.

Molemmat yhteistoimintaverkostohankkeet pystyivät omissa toimintaympäristöissään tuottamaan monimuotoisuuden turvaamista edistävän luonnonhoidon suunnittelun toimintamallin. Yhteisestä teemasta syntyi kaksi hieman erilaista näkökulmaa ja kokemuspoolia. Kumpikaan hanke ei kuvannut

kokemustensa pohjalta yleistettävää toimintamallia, mutta jatkokehittelyä varten keskeiset tiedot hankkeiden töistä ovat käytettävissä.

Hyyppäränharjun yhteistoimintaverkoston toimintamallin ydin oli eri toimijoiden ja maanomistajaryhmien yhteistyön käynnistäminen ja kehittäminen tavoitteellisen luonnonhoidon, ennallistamisen ja suojelun lisäämiseksi luonnoltaan arvokkaalla alueella. Hankkeen tulosten kannalta oli merkityksellistä, että yhteistyön taustalla oli useamman hankkeen ja eri toimijan resursseja: tämän ansiosta toiminnan monipuolisuus ja vaikuttavuus paranivat. Hyyppäränharjun hankkeessa pääteltiin, että ELY-keskus voisi olla luonteva koordinaatiotaho, jos toimintamalli otetaan käyttöön muualla. OsuMa-hankkeessa koordinaatiosta vastasi onnistuneesti Metsäkeskus. Todennäköisesti koordinaatiotaho voisi olla jokin muukin paikallinen toimija, jolla on eri tahojen luottamus ja aluetuntemusta, tarvittavat aineistot ja työkalut sekä riittävät resurssit käytettävissään.

Hyyppäränharjun verkostohankkeessa tunnistettiin monella tapaa hyvän verkoston ja alueellisen suunnittelun kannalta tärkeitä, luottamusta lisääviä elementtejä. Yhteistoiminnassa keskeistä on toimijoiden aktiivinen yhteydenpito, alueen toimijaverkoston tunnistaminen, aktiivinen monipuolinen viestintä ja toiminnan keskittäminen yhteistyöllä. Kun eri toimijat, kuten maanomistajat, alueella toimivat yritykset, yhdistykset sekä kunnat ja seurakunnat, on tunnistettu, täytyy löytää sopivat keinot heidän tavoittamiseensa ja osallistamiseen verkoston toimintaan. Aktiivinen eri kohderyhmille suunnattu viestintä lisää toiminnan avoimuutta ja luonnonhoitotöiden hyväksyttävyyttä. Yhteistoimintaverkoston kannalta on myös tärkeää, että toimijat ovat tietoisia toistensa osaamisesta ja vastuualueista sekä miten hanketoiminnan tuomat lisäresurssit hyödynnetään.

Helmi-elinympäristöohjelmassa (Valtioneuvosto 2021) tehdään eri elinympäristöissä kunnostusta, ennallistamista ja hoitoa monimuotoisen luonnon edistämiseksi. Yksi Helmi-ohjelman toimenpiteistä on niin sanottujen Helmi-keskittymien luominen, jossa tietyllä laajemmalla aluekokonaisuudella tehdään kohdennetusti erilaisia Helmi-ohjelman toimenpiteitä. Hyyppäränharjun ja OsuMa-hankkeiden kokemuksissa alueellisesta luonnonhoidon suunnittelusta, maanomistajien osallistamisesta, viestinnästä ja yhteistyöstä on todennäköisesti paljon sellaista, mitä voisi hyödyntää Helmi-keskittymien toteutuksessa.

Alueellisen luonnonhoidon suunnitelman avulla virkistyskäyttöä ja luontomatkailua voitaisiin ohjata niin ettei se haittaa arvokkaita laji- ja luontotyyppiäsiintymiä.

Yhteistyöverkoston rakentaminen

Koronapandemia toi omat haasteensa alueellisen luonnonhoidon kehittämiseen, kun lähitilaisuuksia ei pystytty suunnitellussa määrin järjestämään. Koronasta johtuvat rajoitukset jatkuivat hankkeiden kahden ensimmäisen toimintavuoden ajan. Hankkeet onnistuivat kuitenkin olosuhteisiin nähden erittäin hyvin, vaikka metsänomistajien ja muiden toimijoiden tapaamiset kuuluivat hankesuunnitelmiin ja eri tahojen osallistaminen oli hankkeiden tulosten kannalta tärkeää. On selvää, että pandemia vaikutti kielteisesti yhteistoimintaverkostojen kannalta keskeiseen metsänomistajien ja toimijoiden kohtaamiseen ja kommunikaatioon ja niistä syntyvään yhteistyöhön. Toisaalta opittiin tehokkaasti hyödyntämään etätilaisuuksia sekä muita etäkommunikaation välineitä, mistä on hyötyä tulevaisuudessa. Tämä edisti myös esimerkiksi etämetsänomistajien tavoittamista.

Hyyppäränharjun yhteistoimintaverkostossa koulutukset olivat yksi verkoston toteutuspaketti ja keino alueellisen yhteistyöverkoston luomisessa. Hankkeessa nähtiin myös, että koulutustarjontaa luonnonhoitotöitä toteuttaville urakoitsijoille tulisi kehittää ja etenkin herkissä tai maastoltaan

vaikeissa ympäristöissä toimiminen on vielä urakoitsijoille vierasta. Hankkeen myötä syntyi myös ajatus Hyyppäränharjun alueen oppimisympäristöstä, jota voitaisiin hyödyntää eri toimijoiden tulevilla hankkeilla koulutus- ja tutkimusalueena esimerkiksi pienvesien inventoinnissa ja kunnostussuunnittelussa sekä paahdeympäristöjen hoitosuunnittelussa. Aukkoja luonnonhoidon koulutustarjonnassa saattaa olla tarpeen tarkastella alueellisesti tarkemminkin.

Hyyppäränharjun hankkeessa havaittiin, että maastossa järjestettävät koulutus- ja tutustumisretket ovat tehokas keino kertoa alueen erityispiirteistä. OsuMa-hankkeessa kokeiltiin luonnonhoidon suunnittelijoiden, toteuttajien ja alueen muiden toimijoiden yhteisiä asiantuntijaretkeilyjä luonnonhoitohankkeiden suunnittelukohteille. OsuMa -hankkeessa myös maanomistajaillat aktivoivat maanomistajia mukaan hankkeen toimintaan. Ihmisten kohtaamiset ja konkreettiset maastokohteet ovat voimakkaita viestintäkeinoja, ja näissä tilanteissa tietoa välittyy molempiin suuntiin.

Miten eteenpäin alueellisessa luonnonhoidon suunnittelussa

Olisi tarpeen seurata, mikä on hankkeiden vaikutus luonnonhoitotoimien etenemiseen näiden kahden verkostohankkeen kohdealueilla. Alueet ovat monelta osin hyvin erilaiset kuten myös hankkeiden toiminta. Alueellinen suunnittelu kohdentuu jo määritelmällisesti aina jollekin alueelle. Millaisilla alueilla alueellinen luonnonhoidon suunnittelu on helpointa ja tehokkainta käynnistää? Jos alueesta on jo paljon etukäteistietoa ja siellä on kohteita, joita on luontoarvojen edistämiseksi jo inventoitu ja hoidettu, onko suunnittelun käynnistäminen helpompaa ja ovatko maanomistajat ja paikalliset tahot valmiimpia lähtemään mukaan suunnitteluun ja luonnonhoidon tehostamiseen? Jos suunnittelu kohdennettaisiin näin, jäisikö silloin luonnonhoitoon tavanomaisemmat kohteet vähemmälle huomiolle, vaikka ne voivat olla hyvinkin merkityksellisiä vielä yleisien metsälajien taantumisen ehkäisemisen kannalta? Tällaisia kysymyksiä olisi hyvä pohtia esimerkiksi Helmi-ohjelman keinoihin kuuluvia Helmi-keskittymiä määriteltäessä.

4. Viitteet

Arnkil, N., Saaristo, L., Syrjänen, K., Kaipainen-Väre, H., Uddström, A., Koti-harju, S., Raatikainen, R. & Uimonen, J. 2020. Uhanalaisten lajien esiintymätiedon hyödyntäminen metsätaloudessa. Tapion raportteja 41. 43 s. <https://tapio.fi/julkaisut-ja-raportit/uhanaalaistiedon-hyodyntaminen-metsataloudessa/>

Hytönen, M. 2017. Yhteistoimintaverkostojen yhteiskunnallisten vaikutusten seuranta. 2017. Julkaisussa: Koskela, T. (toim.) Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden turvaaminen - Luken METSO- tutkimuksen 2013–2016 raportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 65/2017:30–34. http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/540641/luke-luobio_65_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Koskela, T., Anttila, S., Aapala, K. & Muttilainen, H. (toim.) 2022. METSO-tilannekatsaus 2021: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 56 s. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-380-464-7>

Lintuharju, T. 2021. OsuMa-hanke osallistaa metsänomistajia luonnonhoidon alueelliseen suunnitteluun. Verkkouutinen 1.9.2021, Metsonpolku.fi. [https://www.metsonpolku.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tapahtumat/OsuMahanke_osallistaa_metsanomistajia_lu\(61414\)](https://www.metsonpolku.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tapahtumat/OsuMahanke_osallistaa_metsanomistajia_lu(61414))

Lintuharju, T. 2022. OsuMia metsästetty luonnonhoitoon. Julkaisussa: Koskela, T., Anttila, S., Aapala, K. ja Muttilainen, H. (toim.) 2022. METSO-tilannekatsaus 2021: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. S. 38–41. <https://jukuri.luke.fi/handle/10024/551979>

Primmer, E. & Keinonen, E. 2006. Yhteistoimintaverkostot – Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman kokeiluhanke. Suomen ympäristö 45:1–82. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38768>

Tolonen J. & Yli-Heikkilä, K. 2022. Yhteistoiminnalla kohti monimuotoisuuskeskittymän luonnonhoitoa ja suojelua. Julkaisussa: Koskela, T., Anttila, S., Aapala, K. ja Muttilainen, H. (toim.) 2022. METSO-tilannekatsaus 2021 : Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma 2008–2025. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. S. 33–38. <https://jukuri.luke.fi/handle/10024/551979>

Tolonen J. & Yli-Heikkilä, K. (toim.) 2023. Monimuotoisuuskeskittymän luonnonhoitoverkosto, Kiikala-Hyppäränharju. Loppuraportti. Valonia. 57 s. Julkaisematon.

Tolonen, J. 2021. Yhteistoiminnalla potkua luonnonhoitoon – paahdeympäristöjen hoitosuunnittelua Kiikalan lentokentällä. Verkko uutinen 1.6.2021, Metsopolku.fi. [https://www.metsopolku.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tapahtumat/Yhteistoiminnalla_potkua_luonnonhoitoon_\(60865\)](https://www.metsopolku.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Uutiset_ja_tapahtumat/Yhteistoiminnalla_potkua_luonnonhoitoon_(60865))

Valtioneuvosto 2014. Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman jatkamisesta 2014–2025. Valtioneuvosto. 18 s. <http://www.ym.fi/download/noname/%7BE4BA4C28-3815-4E62-87B5-AF9226CF749C%7D/100323>

Valtioneuvosto 2021. Valtioneuvoston periaatepäätös Helmi-elinympäristöohjelmasta 2021–2030. Valtioneuvosto 27.5.2021. <https://valtioneuvosto.fi/delegate/file/90057>